

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים**פרשת בא****"פְּחַצַּת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם"**

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָּהּ אֲמַר ה' פְּחַצַּת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם" ע"כ (בא יא ד).

בפי רש"י (שם) בד"ה כחצת הלילה, כהחלק הלילה, כחצות כמו "כעלות" (מלכים ב' ג כ) "בחרות אפס בנו" (תהלים קכד ג), זהו פשוטו לישבו על אופניו, שאין חצות שם דבר של חצי. **ורבותינו דרשוהו** (ברכות ד א) כמו "בחצי הלילה" (בא יב כט) ואמרו שאמר משה כחצות, דמשמע סמוך לו או לפניו או לאחוריו, ולא אמר בחצות שמא יטעו אצטגניני פרעה, ויאמרו משה בדאי הוא, עכ"ל.¹

-א-

ובפי ר"א מזרחי (שם) בד"ה כחצות הלילה כהחלק הלילה. **שיהיה "כחצות" מקור, על משקל "כעלות המנחה"** (מלכים ב' ג כ) שאז יהיה הכ"ף שבו מתפרש במקום כאשר שם: **לא שהיה "כחצות" שם, כמו "חצות לילה אקום"** (תהלים קיט סב), מפני שאז הכ"ף שבו מתפרש כ"ף הדמיון, כמו "הלוא כה דברי כאש וכפטיש" (ירמיהו כג כט), או כ"ף השיעור, כמו "כעשרת הימים" (שמואל א' כה לח), "כאיפה שעורים" (רות ב יז), ושניהם בלתי נכונים. **מפני שאם תתפרש כ"ף השיעור, יחוייב שיהיה הדבר מסופק**, ואי אפשר לומר זה בדברי ה', משום דמי איכא ספקא קמי שמיא. **ואם יתפרש כ"ף הדמיון, יחוייב שתהיה השעה שדבר זה למשה באורח דתליסר נגהי ארביסר**, ואמר לו למחר כחצות הלילה הזה, שהוא בחצות הלילה של חמיסר אני יוצא בתוך מצרים, ואי אפשר לומר זה, שהרי לא דבר ה' עם משה בלילה כלל, אלא ביום, שנאמר "ויהי ביום דבר ה'" (וארא ו כח), "ביום צוותו" (צו ז לח), "מן היום אשר צוה ה'" (שלה טו כג). **הלכך על כרחך לומר, שמלת "כחצות" היא מקור, שפירושו כאשר יחלק הלילה. אבל רז"ל דרשוהו שם** (ברכות ד א), **כמו "חצות לילה אקום"** (תהלים קיט סב), **והכ"ף כ"ף השיעור**, ולא שיהיה ספק למשה, שהרי דבריו אלה הם דברי ה', אלא שאמר ככה שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא, הלכך טוב לאחוז לשון איני יודע, דאמר מר במסכת דרך ארץ (זוטא פ"ג) "למד לשונך לומר איני יודע שמא תתבדה ותאחז", עכ"ל.

-ב-

ברכות (ד א) רב אשי אמר בפלגא אורתא דתליסר נגהי ארביסר הוה קאי, והכי קאמר משה לישראל אמר הקדוש ברוך הוא, למחר כחצות הלילה כי האידנא, אני יוצא בתוך מצרים, ע"כ. בפי רש"י (שם) בד"ה תליסר נגהי ארביסר, **ליל שעבר של שלשה עשר ולמחרת יגיה ארבעה עשר**, עכ"ל [עפ"י הגהות הב"ח].

ובמזרחי (בא שם) **אבל לא רצה [רש"י] לפרש אותו כ"ף הדמיון וכדבר אשי** (שם), **משום דלא נדבר ה' עם משה אלא ביום. ועוד שכבר פירש למעלה** (שם בד"ה ויאמר משה) שפרשה זו בעמדו לפני פרעה נאמרה לו שהיה ביום. **ועוד שחצות הלילה ידוע בעצמו, ואינו צריך דמיון כדי להודיע, ואם כן אין טעם לומר כחצות הלילה, שפירושו כמו חצות הלילה הזה כן יהיה חצות הלילה של מכת בכורות, דדוקא העת שהיא בלתי ידועה עד שיפרש אי זו עת מהעתים היא, הוצרך לומר "כעת" (וירא יח יד), שפירשו כמו העת הזאת כן היא העת אשר אשוב אליך, להודיע העת שישבו אי זו עת מהעתים היא. אבל חצות הלילה שהיא עת נְפֶרֶת ונבדלת בעצמה, היה די לומר בחצות הלילה, לא כחצות הלילה, שפירושו כחצות הלילה יהיה החצות לילה של מכת בכורות. **ולכא למימר אף על פי כן צריך לומר "כחצות", מפני שאם יאמר בחצות הלילה, לא היינו יודעים אי זה חצות הלילה הוא, דאם כן בכחצות נמי אין אנו יודעים אי זה חצות לילה הוא, עכ"ל.****

ובמהרש"א בח"א (ברכות ג ב) סוף ד"ה אלמא וכו', ולרב אשי דאמר בפלגא אורתא ד"ג נגהי י"ד כו', **יהיה כ"ף כחצות כ"ף הדמיון. ומה שהקשה הרא"ם לדבריו שהרי לא דיבר הקדוש ברוך הוא עם משה אלא ביום, לאו קשיא הוא דלא קאמר שהקב"ה אמר למשה בזה הלשון, אלא דה"ק משה לישראל כו' קאמר תלמודא, דהיינו דמשה הוה קאי עם ישראל בפלגא אורתא ד"ג נגהי כו', וכ"ף כחצות כ"ף הדמיון וכו'. **גם מה שהקשה שחצות לילה ידוע ואין צריך דמיון כו', אין זה קושיא דבחצות לילה בבית לא משמע איזו לילה, ועוד דהא השתא נמי הוא קאי בחצות לילה, אבל כחצות לילה בכ"ף משמע שפיר לילה ראשונה שאחר לילה זו, כמו "כעת חיה ולשרה בן" (וירא יח יד) דמשמע בשנה ראשונה שאחר שנה זו וק"ל, עכ"ל.****

-ג-

והנה בברכות (נט ב): תנו רבנן הרואה חמה בתקופתה וכו', אומר ברוך עושה בראשית. ואימת הוי אמר אביי כל עשרים ושמונה שנים, והדר מחזור ונפלה תקופת ניסן בשבתאי באורתא דתלת נגהי ארבע, ע"כ.

ובפי רש"י (שם) בד"ה באורתא דתלת נגהי ארבע, **שהעריב שמשו של ג' בשבת ויתחיל ליל ד'.** נגהי ליל, כדאמר בפסחים בשמעתא קמייתא (ג א) **דאיכא דוכתא דקרו ללילא נגהי, עכ"ל.**

ובמלא הרועים (שם) בד"ה רש"י וכו' כתב: נכתב בצדו ע"י לעיל (ד א) **בפלגא אורתא דתליסר נגהי ארביסר, שלא פי רש"י שם נגהי לשון ליל אלא יום עיי"ש, וצריך עיון אמאי לא פי ג"כ כאן כמו שם, ודו"ק, עכ"ל.²**

-ד-

ונראה בזה בהקדם מש"כ בהמקנה (קידושין לו ב) בתוד"ה ממחרת הפסח וכו' הקשה הר"ר אברהם אבן עזרא וכו', **שם בתוס':** היכי אמרינן ממחרת הפסח דהכא הוי ששה עשר בניסן שנקרב העומר, דלמא ממחרת הפסח ממחרת שחיתת הפסח קאמר דהיינו ט"ו בניסן שעדיין לא נקרב העומר, דהכי נמי אשכחן בפרשת מסעי דכתיב "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל" (מסעי לג ג) והם יצאו בט"ו, ואומר ר"ת וכו'. **כבר כתבנו בחידושי תורה** (בפנים יפות נח ח כב, בא יא ב, יתרו יט ב) **כמה הוכחות דקודם מתן תורה הלילה הולך אחר היום, כדכתיב "יום ולילה לא ישובתו" (נח ח כב), ובהו מובן וכו'. ולפי' מתורץ קושיא הראב"ע הנ"ל דכל מחרת היינו כדמתרגם בפר' בהעלותך (יא לב) "יומא דבתרוהי", דכשמתחיל יום אחר נמצא דבמצרים נקרא יום ט"ו מחרת אכילת פסח שהתחיל היום מבוקר, אבל לאחר שניתנה תורה ממילא כשנכנסו לארץ לא נקרא מחרת אכילת פסח עד יום ששה עשר וכו', עכ"ל.**

ולהמתבאר דקודם מתן תורה היה הלילה הולך אחר היום שלפניו, א"כ בהיותם במצרים שפיר פירש רש"י בדברי רב אשי 'בפלגא אורתא דתליסר נגהי ארביסר הוה קאי', דהוא ליל שעבר של שלשה עשר ולמחרת יגיה ארבעה עשר, והיינו שייחס הלילה ליום שלפניו דהוא שייך ליום שלשה עשר, ורק כאשר יאיר היום שאחוריו יתחיל ארבעה עשר, ומשום כך מתפרש תיבת נגהי על היום.

מה שאין כן להלן (נט ב), דקאי על לאחר שקבלו ישראל את התורה ואז הלילה הולך אחרי היום שלאחוריו, פירש רש"י מה דאמרו דעת התקופה הוי באורתא דתלת נגהי ארבע, שהעריב שמשו של שלישי בשבת ויתחיל ליל רביעי. **משום דלאחר שהעריב שמשו של יום ג' כבר נשלם אותו יום ומתחיל ליל ד', ומתפרש תיבת נגהי על הלילה.**

¹ במהרש"א בח"א (ברכות ג ב) סוף ד"ה אלמא וכו', ולא ניחא ליה לתלמודא לפרש כפי רש"י בחומש לפי פשוטו כחצות כהחלק עיי"ש, דחצות הוא שם דבר בכ"מ כמו פ' ולא יצטרך לומר דסמך כאן על מה דאיכא דקרו ללילא נגהי.

² במהרש"א בח"א (ברכות ג ב) סוף ד"ה אלמא וכו', ולא ניחא ליה לתלמודא לפרש כפי רש"י בחומש לפי פשוטו כחצות כהחלק עיי"ש, דחצות הוא שם דבר בכ"מ כמו פ' ולא יצטרך לומר דסמך כאן על מה דאיכא דקרו ללילא נגהי.